

Yohanan ben Qareah: From Righteous Avenger to Insolent Man

[Biblical texts taken from <http://www.mechon-mamre.org/i/t/t0.htm>]

I. ירמיהו מ:ז-מג:ז

ז וישמעו כל-שרי החזלים אשר בשדה המה ואנשיהם כי-הפקיד מלך-בבל את-גדליהו בן-אחיקם בארץ וכי הפקיד אתו אנשים ונשים וטף ומדלת הארץ מאשר לא-הגלו בבבלה ח ויבאו אל-גדליה המצפתה וישמעאל בן-נתניהו ויוחנן ויונתן ובני-קרח ושריה בן-תנחמת ובני עופי (עיפלי) הנטפתי, ויזניהו בן-המעכתי המה ואנשיהם. ט וישבע להם גדליהו בן-אחיקם בן-שפן ולאנשיהם לאמר אל-תיראו מעבוד הפשדים שבו בארץ ועבדו את-מלך בבל וייטב לכם. י ואני הנני ישב במצפה לעמד לפני הפשדים אשר יבאו אלינו ואתם אספו יין וקץ ושמן ושמו בכליכם וישבו בעריכם אשר-תפשתם. יא וגם כל-היהודים אשר-במואב ובבני-עמון ובאדום ואשר בכל-הארצות שמעו כי-נתן מלך-בבל שארית ליהודה; וכי הפקיד עליהם את-גדליהו בן-אחיקם בן-שפן. יב וישבו כל-היהודים מכל-המקומות אשר נדחו-שם ויבאו ארץ-יהודה אל-גדליהו המצפתה; ויאספו יין וקץ הרבה מאד.

יג ויוחנן בן-קרח וכל-שרי החזלים אשר בשדה באו אל-גדליהו המצפתה. יד ויאמרו אליו הידע תדע כי בעלית מלך בבל עמון שלח את-ישמעאל בן-נתניה להכתך נפש; ולא-האמין להם גדליהו בן-אחיקם. טו ויוחנן בן-קרח אמר אל-גדליהו בסתר במצפה לאמר אלכה נא ואכה את-ישמעאל בן-נתניה ואיש לא ידע; למה יכפה נפש ונפצו כל-יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה. טז ויאמר גדליהו בן-אחיקם אל-יוחנן בן-קרח אל-תעש (תעשה) את-הדבר הזה: כי-שקר אתה דבר אל-ישמעאל:

מא

א ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן-נתניה בן-אלישעמ מורע המלוכה ורבי המלך ועשרה אנשים אתו אל-גדליהו בן-אחיקם המצפתה; ויאכלו שם לחם יחדו במצפה. ב ויקם ישמעאל בן-נתניה ועשרת האנשים אשר-היו אתו ויכו את-גדליהו בן-אחיקם בן-שפן בחרב ויקמת אתו אשר-הפקיד מלך-בבל בארץ. ג ואת כל-היהודים אשר-היו אתו את-גדליהו במצפה ואת-הפשדים אשר נמצאו-שם את אנשי המלחמה הכה ישמעאל. ד ויהי ביום השני להמית את-גדליהו; ואיש לא ידע. ה ויבאו אנשים משכם משלו ומשמרון שמונים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגדדים; ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה'. ו ויצא ישמעאל בן-נתניה לקראתם מן-המצפה הלך הלך ובכה; ויהי כפגש אתם ויאמר אליהם באו אל-גדליהו בן-אחיקם. ז ויהי כבואם אל-תוך העיר; וישחטם ישמעאל בן-נתניה אל-תוך הבור הוא והאנשים אשר-אתו. ח ועשרה אנשים נמצאו-בם ויאמרו אל-ישמעאל אל-תמתנו כי-יש-לנו מטמנים בשדה חטים ושערים ושמן ודבש; ויחדל ולא המיתם בתוך אחיהם. ט והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל-פגרי האנשים אשר הכה ביד-גדליהו הוא אשר עשה המלך אסא מפני בעשא מלך-ישראל; אתו מלא ישמעאל בן-נתניהו חללים. י וישב ישמעאל את-כל-שארית העם אשר במצפה את-בנות המלך ואת-כל-העם הנשארים במצפה אשר הפקיד נבוזראדן רב-טבחים את-גדליהו בן-אחיקם; וישבם ישמעאל בן-נתניה וילך לעבר אל-בני עמון.

יא וישמע יוחנן בן-קרח וכל-שרי החזלים אשר אתו את כל-הרעה אשר עשה ישמעאל בן-נתניה. יב ויקחו את-כל-האנשים וילכו להלחם עם-ישמעאל בן-נתניה; וימצאו אתו אל-מים רבים אשר בגבעון. יג ויהי כראות כל-העם אשר את-ישמעאל את-יוחנן בן-קרח ואת כל-שרי החזלים אשר אתו--וישמחו. יד ויסבו כל-העם אשר-שבה ישמעאל מן-המצפה; וישבו וילכו אל-יוחנן בן-קרח. טו וישמעאל בן-נתניה נמלט בשמנה אנשים מפני יוחנן; וילך אל-בני עמון.

טז ויקח יוחנן בן-קרח וכל-שרי החזלים אשר-אתו את כל-שארית העם אשר השיב מאת ישמעאל בן-נתניה מן-המצפה אחר הכה את-גדליה בן-אחיקם גברים אנשי המלחמה ונשים וטף וסרסים אשר השיב מגבעון. יז וילכו וישבו בגרות כמוהם (כמקום) אשר-אצל בית לחם--ללכת לבוא מצרים. יח מפני הפשדים כי יראו מפניהם: כי-הכה ישמעאל בן-נתניה את-גדליהו בן-אחיקם אשר-הפקיד מלך-בבל בארץ.

מב

א ויגשו כל-שרי החזלים ויוחנן בן-קרח ויזניה בן-הושעיה--וכול-העם מקטן ועד-גדול. ב ויאמרו אל-ירמיהו הנביא תפל-נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל-ה' אלהיך בעד כל-השארית הזאת: כי-נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו. ג ויגד-לנו ה' אלהיך את-הדרך אשר לך-בה ואת-הדרך אשר נעשה. ד ויאמר אליהם ירמיהו הנביא שמעתי הנני מתפלל אל-ה' אלהיכם קדברים; והיה כל-הדרך אשר-יענה ה' אתכם אגיד לכם--לא-אמנע מכם דבר. ה והמה אמרו אל-ירמיהו יהי ה' בנו לעד

אמת ונאמן : אם-לא ככל-הדבר אשר ישלחך ה' אליהך אליו כן נעשה. ו אם-טוב ואם-רע בקול ה' אלהינו אשר אנו (אנחנו) שלחים אותך אליו נשמע: למען אשר ייטב-לנו כי נשמע בקול ה' אלהינו. ז ויהי משפך עשרת ימים; ויהי דבר-ה' אל-ירמיהו. ח ויקרא אל-יוחנן בן-קרח ואל כל-שרי החילים אשר איתו; ולכל-העם--למקטן ועד-גדול. ט ויאמר אליהם כה-אמר ה' אלהי ישראל אשר שלחתי אתי אליו להפיל תחנותיכם לפניו. י אם-שוב תשובו בארץ הזאת--ובניתי אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש: כי נחמתי אל-הרעה אשר עשיתי לכם. יא אל-תיראו מפני מלך בבל אשר-אתם יראים מפניו; אל-תיראו ממנו ואם-הי'--כי-אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו. יב ואתן לכם רחמים ורחם אתכם; והשיב אתכם אל-אדמתכם. יג ואם-אמרים אתם לא נשב בארץ הזאת לבלתי שמע בקול ה' אלהיכם. יד לאמר לא כי ארץ מצרים נבוא אשר לא-נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע; וללחם לא-נרעב ושם נשב. טו ועתה--לכן שמעו דבר-ה' שארית יהודה: כה-אמר ה' צבאות אלהי ישראל אם-אתם שום תשמון פניכם לבא מצרים ובאתם לגור שם. טז והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים; והרעב אשר-אתם דאגים ממנו שם ידבק אחרים מצרים ושם תמתו. יז והיו כל-האנשים אשר-שמו את-פניהם לבוא מצרים לגור שם ומותו בחרב ברעב ובדבר: ולא-יהיה להם שריד ופליט מפני הרעה אשר אני מביא עליהם. יח כי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל כאשר נתן אפי וחמתי על-ישבי ירושלים כן תתן חמתי עליכם בבאכם מצרים; והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא-תראו עוד את-המקום הזה. יט דבר ה' עליכם שארית יהודה אל-תבאו מצרים; ידע תדעו כי-העידתי בכם היום. כ כי התעתים (התעיתם) בנפשותיכם--כי-אתם שלחתם אתי אל-ה' אלהיכם לאמר התפלל בעדנו אל-ה' אלהינו; וככל אשר יאמר ה' אלהינו כן הגד-לנו ועשינו. כא ואגד לכם היום; ולא שמעתם בקול ה' אלהיכם ולכל אשר-שלחתי אליכם. כב ועתה ידע תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לבוא לגור שם.

מג:א-ז

א ויהי ככלות ירמיהו לדבר אל-כל-העם את-כל-דברי ה' אלהיהם אשר שלחו ה' אלהיהם אליהם--את כל-הדברים האלה.
 ב ויאמר עזריה בן-הושעיה ויוחנן בן-קרח וכל-האנשים הגדלים: אמרים אל-ירמיהו שקר אתה מדבר-לא שלחך ה' אלהינו לאמר לא-תבאו מצרים לגור שם. ג כי ברוד בן-נריה מסית אתך בנו--למען תת אתנו ביד-הכשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל. ד ולא-שמע יוחנן בן-קרח וכל-שרי החילים וכל-העם בקול ה': לשבת בארץ יהודה. ה וישח יוחנן בן-קרח וכל-שרי החילים את כל-שארית יהודה--אשר-שבו מכל-הגוים אשר נדחו-שם לגור בארץ יהודה. ו את-הגברים ואת-הנשים ואת-הטף ואת-בנות המלך ואת כל-הנפש אשר הניח נבוזראדן רב-טבחים את-גדליהו בן-אחיקם בן-שפן; ואת ירמיהו הנביא ואת-ברוד בן-נריהו. ז ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול ה'; ויבאו עד-תחפנחס.

II. מקבילות למעשה ישמעאל (מא:ה-יב)

• **"שבעים איש" (מא:ה-ח)**

שופטים ט:א-ה

א וילך אבימלך בן-ירבעל שכמה אל-אחי אמו; וינדב אלהים ואל-כל-משפחת בית-אבי אמו לאמר. ב דברו-נא באזני כל-בעלי שכם מה-טוב לכם--המשל בכם שבעים איש כל בני ירבעל אם-משל בכם איש אחד; וזכרתם כי-עצמכם ובשרכם אני. ג וינדבו אחי-אמו עליו באזני כל-בעלי שכם את כל-הדברים האלה; ויט לבם אחרי אבימלך כי אמרו אחינו הוא. ד ויתנו-לו שבעים כסף מבית בעל ברית; וישכר בהם אבימלך אנשים ריקים ופחזים וילכו אחריו. ה ויבא בית-אביו עפרתה ויהרג את-אחיו בני-ירבעל שבעים איש על-אבן אחת; וינתר יותם בן-ירבעל הקטן--כי נחבא.

מלכים ב' י:א-ז

א ולאחאב שבעים בנים בשמרון; ויכתב יהוא ספרים וישלח שמרון אל-שרי זרעאל הזקנים ואל-האמנים אחאב לאמר. ב ועתה כבא הספר הזה אליכם ואתכם בני אדניכם; ואתכם הרכב והסוסים ועיר מבצר והנשק. ג וראיתם הטוב והישר מבני אדניכם ושמעתם על-כסא אביו; והלחמו על-בית אדניכם. ד ויראו מאד מאד ויאמרו הנה שני המלכים לא עמדו לפניו; ואיך נעמד אנחנו. ה וישלח אשר-על-הבית ואשר על-העיר והזקנים והאמנים אל-יהוא לאמר עבדיך אנחנו וכל אשר-תאמר אלינו נעשה: לא-נמלך איש הטוב בעיניך עשה. ו ויכתב אליהם ספר שנית לאמר אם-לי אתם ולקלי אתם שמעו קחו את-ראשי בני-אדניכם ויבאו אלי פעת מחר זרעאלה; ובני המלך שבעים איש את-גדלי העיר מגדלים אותם. ז ויהי כבא הספר אליהם ויקחו את-בני המלך וישחטו שבעים איש; וישומו את-ראשיהם בידים וישלחו אליו זרעאלה.

• "הבור" (מא:ט-י)

מלכים א' טו:טז,כב

טז ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא מלך-ישראל כל-ימיהם. כב והמלך אסא השמיע את-כל-יהודה אין נקי וישאו את-אבני הרמה ואת-עציה אשר בנה בעשא; ויבן בס המלך אסא את-גבע בנימן ואת-המצפה.

• "מים רבים אשר בגבעון" (מא:יב)

שמואל ב' ב:יג-יז

יג ויואב בן-צרויה ועבדי דוד יצאו ויפגשו על-ברכת גבעון יחדו; וישבו אלה על-הברכה מזה ואלה על-הברכה מזה. יד ויאמר אבנר אל-יואב וקומו נא הנערים וישחקו לפנינו; ויאמר יואב וקמו. טו ויקמו ויעברו במספר שנים עשר לבנימן ולאיש בשת בן-שאול ושנים עשר מעבדי דוד. טז ויחזקו איש בראש כעהו וחרבו בצד כעהו ויפלו יחדו; ויקרא למקום ההוא חלקת הצרים אשר בגבעון. יז ויתהי המלחמה קשה עד-מאד ביום ההוא; וינגף אבנר ואנשי ישראל לפני עבדי דוד.

III. יוחנן בן קרח בעיני חז"ל

בבלי נדה סא ע"א

תנא: הוא הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים, דכתיב (ירמיהו מ"א) והבור אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי אנשים אשר הכה ביד גדליה. וכי גדליה הרגן? והלא ישמעאל הרגן! אלא מתוך שהיה לו לחוש לעצת יוחנן בן קרח ולא חש - מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן. אמר רבא: האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי - מיחש ליה מבעי.

ירושלמי סנהדרין כט, ג / י:ה

רבי יוחנן אמר עדתו של יוחנן בן קרח אין להן חלק לעולם הבא מה טעמא בה' בגדו כי בניס זרים ילדו עתה יאכלם חדש את חלקיהם(הושע ה: ז) רבי לעזר ורבי יהודה חד אמר לא גלו עד שנעשו ערילים וחרנה אמר לא גלו עד שנעשו ממזירים מאן דאמר ערילים למילה ולמצות ומאן דאמר ממזירים מאבותיהם.